ВЕЧЕРНИЦѢ

ЛИТЕРАЦЬКЕ ПИСЬМО ДЛЯ ЗАБАВЫ И НАУКИ.

Число 21. Львôвъ дня 21. Червня 1862.

ОСТАННЯ ТАРАСОВА ДУМА.

Зъ Основы, 1861 року — V.

Чи не покинуть намъ, небого,
Моя сусѣдонько убога,
Вѣрши нѣкчемни вѣршувать,
Та заходиться рештувать
Возы въ далекую дорогу? —
На *той свѣтъ*, друже мôй, до Бога,
Почимчикуемъ спочивать. . .
Втомилися и пôдтоптались
И розуму таки набрались, —
То й буде зъ насъ! — ходѣмо спать —
Ходѣмо *въ хату* спочивать. . .
Весела хата, щобъ ты знала! . . .

Ой не йдѣмо, не ходѣмо,
Рано, друже, рано;
Походимо, посидимо —
На *сей свѣтъ* поглянемъ
Поглянемо, моя доле. . . .
Бачъ, якій широкій,
И широкій та веселый,
Ясный та глубокій. . . .
Походимо-жъ, моя зоре!
Зôйдемо на гору —
Спочинемо. . . а тымъ-часомъ
Твои сестры-зорѣ,
Безвѣчніи по-пôдъ небомъ
Поплывуть, засьяють. . .
Пôдождѣмо-жъ, моя сестро,
Дружино святая!
Та нескверними устами
Помолимось Богу,
Та-й рушимо тихесенько
Въ далеку дорогу. . .
Надъ Летою бездонною
Та каламутною
Благослови мене, друже,
Славою святою!. . .

А поки те, да се, да оне,
Ходѣмо просто — навпростець
До Ескулапа на ралець —
Чи не одурить ôнъ Харона
И Парку-прялку?. . . И тогдѣ,
Поки-бъ химеривъ мудрый дѣдъ,
Творили-бъ, лежа, епопею —
Парили-бъ скрôзь по-надъ землею —
Та все-бъ гекзаметры плели,
Та на горище-бъ однесли
Мышамъ на снѣданья. . . . А потôмъ
Спѣвали-бъ прозу — та по нотамъ,
А не якъ-небудь. . .

Друже мôй,
О мôй сопутниче святый!
Поки огонь не захолонувъ,
Ходѣмо лучше до Харона —
Черезъ Лету бездонную,
Та каламутную,
Переплывемъ, перенесемъ
И славу святую —
Безвѣчнюю — молодую. . .
Або — цуръ ѣй, друже!
И безъ неи обôйдуся —
Та якъ буду здужать,
То надъ самымъ Флегетономъ
Або надъ Стиксомъ у раю,
Неначе надъ Днѣпромъ широкимъ,
Въ гаю — предвѣчнёму гаю,
Поставлю хаточку, — садочокъ
Кругомъ хатины насажу:
Прилинешъ ты у холодочокъ,
Тебе мовъ кралю посажу:
Днѣпро, Украину згадаемъ,
Весели селища въ гаяхъ,
Могилы-горы на степахъ —
И веселенько заспѣваемъ. . . .

14 — 26 Февраля 1861 р.

*Т. Шевченко**)

*) Отсей вѣршъ до Музы — то остание поетичне слово нашого вѣчно-памятного Тараса. Мы непоминемо нѣякои способности, абы нашихъ читателѣвъ познакомити близче зъ великимъ поетомъ, передъ которымъ, по словамъ одного Велико-Руса: „по огромности его таланта и самымъ горькимъ испытаніямъ безмолвно клонилась вся Россія!"

Ред.

ОГНЯНЫЙ ЗМѢЙ.

Украинська повѣсть П. Кулѣша.)

Переложивъ зъ россiйського Кс. Кл.

Часть перша.

(Дальше.)

Хата, до которои вони зайшли, була таки чи не найлѣпша на все село. Лавки по-узъ двоихъ стѣнъ були чисто вымытй; въ углу надъ столомъ образы заслоненй бѣлымъ полотенцемъ, которого кôнцѣ вышыванй красными узорами звисали въ-низъ по обѣ стороны. На полу, се-бъ то на дошкахъ, що служили замѣсть постелѣ, сидѣла за гребенемъ дѣвчина у бѣлôй сорочцѣ и синѣй запасцѣ, колыхала ногою привѣшену до стелѣ колыску и спѣвала пѣсню; но уздрѣвши незнакомыхъ людей заразъ умовкла. Коло натопленои печи суятилася середнихъ рокôвъ молодиця въ очѣпку и плахтѣ, — видко сама хазяйка.

Нашй подорожнй вступивши у хату помолились зъ-першу образамъ, якъ подоба людямъ вертаючимъ зъ святого мѣсця, а потôмъ уже поздоровкали господарѣвъ и просилися на-нôчъ.

Жѣнка, стоюча коло печи, довѣдавшись що вони богомольцѣ, зъ украинською привѣтливостью просила ихъ сѣдати, и кинулась зо стиркою обтирати лавки, которй були и такъ незапыленй; но се така вже повинность охарливои хазяйки.

Поки старый Чайка говоривъ зъ хазяйкою, и розказувавъ ѣй то про Кiѣвъ, то про свою дорогу, то про теперѣшнй урожаи, Маруся пôдôйшла до сидячои за гребенемъ дѣвчины, и завела зъ нею свою розмову, котора ôдъ починкôвъ и пряжи перейшла по-малу на займаннѣйшй предметы. Дѣвчата заразъ познакомилися, и Маруся запытала у молодои своеи хазяйки, яку пѣсню вона спѣвала, коли вони увôйшли въ хату?

„Про Саву Чалого" — одвѣчала дѣвчина.

Муруся нѣколи не чула пѣснѣ про Саву Чалого и просила ѣѣ, щобъ заспѣвала. Дѣвчина довго ôдговорювалась, а-далѣ не могла ôдказати неôдступнôй Марусинôй просьбѣ и заспѣвала въ-пôвъ-голоса, щобъ не мѣщати своѣй матери розмовы зъ старикомъ:

„Ой бувъ въ Сѣчѣ старый козакъ прозванiемъ Чалый,
Выгодовавъ сына Саву козакамъ на славу. . . ."

Старый Чайка, вслухавшись въ голосъ пѣснѣ, перервавъ свою бесѣду, и пôдперши рукою пôдбородокъ, глядѣвъ на дѣвчину, котора посукуючи фуркающе веретено, и схиливши голову на бôкъ, спѣвала: якъ Сава приставъ до Ляхôвъ, якъ панувавъ зъ Ляхами, и збирався зъ ними руйнувати православну церкву, якъ наконецъ наѣхали до него Запорожцѣ и взяли его на три списы, и якъ утекла ôдъ Запорожцѣвъ молода его жѣнка.

„Славна пѣсня!" сказавъ Чайка: „старосвѣтська! Хто тебе, дѣвчино, научивъ отсеи пѣснѣ?"

„Покойный дѣдусь бувало спѣва ѣѣ."

„А давно-жъ умеръ твôй дѣдусь?"

„Рôкъ и двѣ недѣлѣ."

„Та ще и вмеръ на чужôй сторонѣ," примовила хазяйка, сидѣвша насупротивъ, пôдперши щоку долонею: „и мы осиротѣли безъ послѣднёго его благословенства. Царство ёму небесне!" сказала вона помовчавши: „покôйникъ живъ та-й умеръ якось дивно?"

„Якъ-же то дивно?" спытали разомъ Иванъ и Маруся.

„Дивно, дуже дивно!" одвѣчала здыхнувши хазяйка: — „смерть его була така чудовишня, що кому ни розкажешъ, стисне тôлько плечима, та-й мовчить. Бачите, мôй батько умѣвъ хорошо грати на бандурѣ. Его нѣхто и не учивъ; ôнъ самъ изъ себе вывчився, и самъ зробивъ собѣ бандуру. За-молоду ôнъ бувъ хазяиномъ, державъ скотину и пахавъ землю; но пôсля, коли умерла покôйниця мати, а я выйшла за-мужъ, ôнъ передавъ намъ все хазяйство, а самъ тôльки й знавъ одну бандуру; цѣлый день бувало грае пôдъ онтыми вербами, що стоять надъ колодяземъ. Умѣвъ ôнъ и всѣлякй пѣснѣ, и старосвѣтськй былѣ; народу завсѣгди бувало повно коло него: то таки прохожй, а то и свои сельськй — бувало обступлять ёго кругомъ, а найбôльше въ недѣлю або у яке свято. И такъ до него привыкли, що коли бувало пôде зъ бандурою по чужихъ селахъ, то и въ селѣ неначе пусто: разъ-у-разъ допытують, чи скоро прiйде домôвъ дѣдъ? Тôльки намъ не великiй бувъ хôсенъ зъ его заробôтковъ: ôнъ скôлько-бъ ни зôбравъ грошей, ôддасть всѣ першому, хто въ него попросить, и рѣдко принесе домôвъ. Якъ-ось прошлого року прiйшла ёму охота ити у Кiѣвъ: пôду та-й пôду, помолюсь Богу! Отъ я и чоловѣкъ приступили до него: куди вамъ, панъ-отченьку, йти? вы вже й такъ немошнй, да йти вамъ по такихъ спекахъ, та такихъ пѣскахъ. Нѣ, пôду та-й тôлько. Якъ взявся, якъ взявся — поставивъ таки на своѣмъ. Выправили мы его зъ людьми въ дорогу, та и просили ихъ, щобъ вони вже его тамъ доглядали. Якъ выправили — минае недѣля, настае друга,— нѣ, немае! а все бувало за одну недѣлю вертаються нашй слободяне зъ Кiева. Ну, думаемо, видно старикъ говѣе, то и товаришѣ на него пôджидають. Ажъ разъ въ-вечерѣ сидимо мы, я та дочка, у хатѣ; чоловѣка

не було дома. Тямлю якъ теперъ — сонце стояло вже на самôмъ заходѣ, и такъ сильно свѣтило крôзь ôкно на образы, що образы блещали якъ золотŷ. А пôдъ образами стояла панъ-отцева бандура, накрыта бѣлою хусткою. Якъ-разъ хустка злетѣла зъ бандуры, буцѣмъ чія рука схопила ѣѣ, а въ-слѣдъ за тымъ бандура сама изъ себе заграла такъ до-стотку, якъ гравъ на нѣй покôйный панъ-отець. Мы обѣ такъ и помлѣли. Прїѣхавъ чоловѣкъ, я ему розказала; и чоловѣкъ напудився. Усѣ мы тогдѣ такъ и положили, що отсе не передъ добромъ. Якъ думали, такъ и сталося. На четвертый день вернулися съ Кіева люде, съ которыми ходивъ панъ-отець, и сказали намъ, що ёго нема вже на свѣтѣ. Та ще що розказували про его смерть! Коли вони були въ Кіевѣ, то панъ-отець, якъ прїйшовъ разъ изъ обѣднѣ, ставъ спѣвати свою злюблену пѣсню: **ой сѣвъ пугачъ на могилѣ**. Потôмъ и каже имъ: знаете що, братцѣ? я заразъ умру; жаль тôльки, що нема въ мене бандуры: минѣ хотѣлось-бы передъ смертїю заграти своего **пугача**. — Сказавши се, лягъ ôнъ на лавку и зложивъ руки. Кинулись до него, а ôнъ и душу Богу ôддавъ."

Хазяйка за слёзами на-силу договорила послѣднŷ слова, и потому зачала втирати очи рукавомъ своеи сорочки. Старый Чайка и его сподорожнŷ сидѣли всѣ понурившись, зрушенŷ смуткомъ хазяйки, и кожде по-своему роздумовало чудовишню подѣю. У хатѣ сталося тихо; та тôлько чудно було у ôкнѣ жужанья пчолы, що несподѣвано попала въ хату, та теперъ билася крôзь шкло на волю.

Мабуть и довго усѣ мовчали-бъ, кобы не хазяйка догадалася поставити на стôлъ вечерю. Посадивши на самый покуть своихъ гостей, хазяйка почастувала старика та Йвана горѣлкою, а потôмъ просила ѣсти, що Богъ давъ. У дорозѣ чоловѣкъ не розбôрчивый, и тому проста сельська вечеря здавалася нашимъ подорожнимъ навѣть роскôшна.

Вставши изъ-за стола, Чайка подякувавъ хазяйцѣ, и сказавъ що вони завтра хотять выйти въ дорогу на розсвѣтѣ, то лучше сёго-дня розчетатись за нôчлѣгъ.

„Отъ-се, нехай Богъ крые!" — ажъ скликнула хазяйка! „Хиба мы жиды, щобъ грошей брали за те, що добрый чоловѣкъ у насъ переночуе? Инакше дѣло въ панôвъ; такъ то вже и Богъ приказавъ. И я колись ходила на богомôлья въ Рыхлы, да въ мене нѣхто и копѣйчины не взявъ за всю дорогу, а ще добрŷ люде — дай имъ Боже здоровья — безъ хлѣба и въ дорогу не ôдпускали. Та-й покôйный панъ-отець, — нехай ёму земля перомъ! — бувало каже намъ: ѣжъ хлѣбъ, та-й другому дай."

„Коли-жъ не хочете взяти зъ насъ платы," сказавъ Чайка: „такъ возмѣть хочъ Кіѣвськихъ гостинцѣвъ."

Ôнъ выймивъ изъ вузлика, що черезъ дорогу нѣсъ за спиною на палицѣ, два кипарисовŷ хрещики, и давъ хазяйцѣ; а Йванъ подарувавъ ѣи дочцѣ величкїй личманъ зъ выображѣньямъ Миколая Чудотворця. Все тее прїймили зъ великою вдякою.

Иванъ просивъ хазяйку, щобъ показала ёму бандуру, що лишилась ѣй по панъ-отцеви; а вмѣючи самъ грати, то, побачивши, заразъ помѣтивъ у нѣй особливŷ власности, и тутъ-же и купивъ ѣѣ ôдъ хазяйки. Потому стали думати о нôчлезѣ. Иванъ и старый Чайка лягли у хатѣ, а Маруся пôшла зъ хазяйською дочкою у комору.

* *
*

Не вспѣло небо почервонѣти на востоцѣ, а вже нашŷ богомольцѣ були на пути. Прошедши верстѣ зо двѣ, старикъ сказавъ:

„Ну, дѣти; хиба теперъ пôдемо проселошнею дорогою, бо стовпова до самыхъ Козаръ пѣсковата; да сюдŷ-жъ буде и ближче, и мѣсця тутъ веселѣйшŷ."

Навернули на-право. Передъ ними бѣлымъ моремъ лежали поля цвѣтучои гречки, ôдъ которои ввесь воздухъ пахнувъ медовымъ запахомъ. Туманный бувъ ранокъ, и тому вони не могли видѣти краѣвъ небосклону, а бѣла рôвнина здавалася безгранична на всѣ стороны. Тôльки на-передѣ крôзь димисту мглу румянився востокъ, а зъ-заду бованѣли ще вербы лишенои дороги. Мѣжъ-тымъ ранокъ по-малу оживлявся, небо свѣтлѣло; подувъ свѣжїй вѣтрикъ, туманъ ставъ звиватись въ кудры по долинахъ. Пройдучи ще три версты, увôйшли вони въ дубовый та березовый лѣсъ. Тамъ все ще неначе спало. Покрытŷ росою дерева нависли надъ вузенькою дорôжкою, и наводили на неѣ холодный сумракъ; а голубыи дзвоночки, перепутанŷ зъ высокою травою, ледви зачинали розтвирати свои чашочки. Зъ-рѣдка попадалися нашимъ путникамъ водянŷ долины, залитŷ бѣлымъ ранѣшнимъ туманомъ. Часомъ зъ глубины лѣса нѣсся рѣзькїй крикъ ворона, або глухе ковтанья дятла объ дерево; но бôльше нѣ одинъ звукъ не оживлявъ дрѣмучого лѣса.

„Не выходить у мене изъ головы дѣдусю, вчерашнѣ розказуванья хазяйки" — сказала Маруся своему дѣдови. „Якъ вы гадаете, що отсе таке грало на бандурѣ?"

Дѣдъ похиливъ голову, та подумавши зъ минуту, одвѣчавъ: „душа грала, моя комашко.“

„Якъ се душа, дѣдусю?“ спытала вона зъ дивованьямъ.

„А ты ще сего не знаешъ? А тямишъ, якъ розказувала покôйниця твоя баба, а моя жѣнка, що въ самый тотъ день, коли ѣи батько убитый на вôйнѣ, его стара шабля, що висѣла дома на стѣнѣ въ свѣтлицѣ, якъ-разъ нѣ зъ сêго нѣ съ того упала, и розломилась на-двое? Якъ тобѣ отсе здается: ôдъ-чого вона упала?“

„Я не тямлю, щобы хто отсе розказувавъ минѣ. Мабуть я тогди була ще така маленька, що й не зрозумѣла нѣчого. Розкажѣть вы, дѣдусю.“

„Добре, моя комашко. Слухай. Отець твоеи покôйнои бабы, а мôй тесть, бувъ у свою пору козакъ мѣжъ козаками. Дома всѣ до него ходили судитися и просити рады, якъ до попа, бо голова була розума; а на вôйнѣ ôнъ всѣгди бувъ на-переду тыхъ вдальцѣвъ, що не гледять обозу, а якъ тôльки забачуть Турка або Татарву, то такъ и ломлються мѣжъ нихъ, хочъ бы тамъ була и яка сила. Правда, що и корысти вони всѣгди достають собѣ значнѝ; да и дѣло-жъ ихъ не зовсѣмъ легке: не жартъ бо врубитися якôй-небудь жменьцѣ удалыхъ головъ у цѣле вôйсько непріятельське, а схватавши добычу опять и назадъ вернутися! Будь якъ будь, а твôй прадѣдъ не хотѣвъ и знати нѣ о якôй опасности: и коли-бъ не найшлось ёму товаришѣвъ, ôнъ самъ готовъ бы лѣзти на турецькіи шаблѣ. Всѣ уже знали, що за козакъ бувъ Степанъ Журба, и самъ полковникъ неразъ напирався ёму чинами: хотѣвъ его зробити то асауломъ, то старшиною, а разъ суливъ ёму самого сотника; такъ що-жъ? не хоче! Такій удався молодець. — На-що, каже, минѣ вашѝ чины? Якъ буду я сотникомъ, то менѣ треба буде обозу пилновати, та того и гледѣти, куди мене пôшлють, а теперъ я вольный, якъ вѣтеръ въ полѣ набравъ собѣ охотникôвъ — гайда куди очи видять! а покрышуть ихъ, я и за те не одвѣчаю: воля була ити за мною, а вони не дѣти. Корысти-жъ я маю ôдъ свого промыслу такѝ, що нехай похвалиться хочъ-бы якій сотникъ. — И правду говоривъ: розказували що бували при тôмъ, що хочъ и якъ-бы ни окруживъ его непріятель, хочъ и якъ-бы ни стрѣляли, хочъ и якъ-бы не рубали его, а ôнъ таки выскочить зъ ихъ товпы, хочъ увесь зраненый, та не зъ пустыми руками; всѣгди бувало вынесе або збрую всю у золотѣ та въ срѣблѣ, або повнѝ тороки кармазинôвъ такихъ, що й цѣны имъ нема. Ну, видючи, що твого прадѣда нѣяка сила не одолѣвае, и що ёго кôнь, коли розôграеться битва, все якъ демонъ скаче на гарматы, всѣ такъ и думали, що Степанъ Журба мае бути конечно якійсь чарôвникъ. А ôнъ такій же христьянинъ, якъ и всякій добрый чоловѣкъ; тôльки у него була така шабля, що зъ нею ôнъ не боявся смерти. Та шабля досталася ёму чуднымъ случаемъ. Ѣхавъ ôнъ полемъ вызирати непріятеля; ажъ, проѣжджаючи краемъ глубокого байрака, якъ-разъ чуе, що въ байрацѣ нѣбы щось стогне. Отъ ôнъ злѣзъ съ коня и спустився въ-низъ. Дивиться — лежить козакъ, сивый-сивый якъ сокôлъ; ввесь порубаный, ввесь пострѣляный, а пôдля него мертвый кôнь. Уздрѣвши твого прадѣда козакъ пôдвѣвъ голову, и каже ёму: слухай, чоловѣче добрый, коли въ тебе душа христіянська, то здѣлай ты менѣ послѣдню ласку, вынеси мене зъ отсего байрака, поховай у чистому полѣ, и постави надо мною хрестъ хочъ изъ хворостинки: нехай я буду похованый якъ христьянинъ! А тобѣ подарую за те дарунокъ знатный. Отъ шабля; вона дорога не золотою ручкою. не каменями самоцвѣтними, а тымъ, що хто зъ нею иде въ бôй, тотъ небоиться смерти, доки сѣмъ куль не пронижуть ёго: затямъ ты собѣ отсе. Перехрести мене и прощай. — Сказавъ, и тутже умеръ. Отъ прадѣдъ твôй вынѣсъ ёго изъ байрака, выкопавъ шаблею яму, похоронивъ ёго, прочитавъ еще яку знавъ молитву, изъ козацького списа зробивъ хрестъ, встромивъ ёго острымъ кôнцемъ въ землю, и бѣлу хустку повѣсивъ на хрестѣ, щобъ знавъ православный людъ, що тамъ лежить козакъ; потому взявъ подаровану шаблю и поѣхавъ. Но коли вернувся до обозу, и ставъ показувати товаришамъ дарунокъ, то всѣ, хто бравъ отсю шаблю, дивувались ѣй, и не могли добитись, що се за шабля: такои нѣкому не лучилось видѣти. Знай въ-старину бували такѝ знавцѣ, що покажи ёму брящотъ, такъ ôнъ тобѣ, не читаючи нѣякои написи, роскаже, що отсе за брящотъ, и зъ якого краю ôнъ, и якъ давно выкованый. А тутъ уже скôлько охотникôвъ на рѣдке оружья приходило до твого прадѣда, — сходилися сотники, и асаулы полковѝ, — такъ нѣ! нѣхто не прочитавъ слôвъ, которыми вона написана, и не сказавъ, якій народъ носить такѝ шаблѣ. И зъ отсею шаблею воювавъ твôй дѣдъ якихъ лѣтъ зъ двадцять, а знай тогдѣ бувало що рôкъ то и вôйна; на-конець вызубилась вона такъ, що послѣдній разъ выѣжджаючи на вôйну, лишивъ ѣѣ дома. Небôжка теща, правда, таки и намавляла ёго, щобъ ôнъ ѣѣ не покидавъ; да прадѣдъ твôй не такій бувъ козакъ, щобъ бабы послухавъ. — На вô-що

вона теперъ менѣ здасться; хиба я стану пилити нею непріятеля? — Сказавъ, та-й поѣхавъ зъ другою шаблею. Прійшли на мѣсце битвы. Прадѣдъ твôй, хочъ и не мавъ уже при собѣ чудноы шаблѣ, а все таки не здержався, щобъ не попробовавъ першій непріятельськои крови; зôбравъ охотникôвъ, выстроивъ ихъ, якъ слѣдуе, угломъ, крикнувъ, гукнувъ, и пустивъ у саму середину турецького вôйська. Довго не показувалась ёго ватага назадъ, тôлько чути було крикъ та стрѣльбу середъ непріятельського стана; на-конець переднӣ ряды заколыхались, розтворились, и прадѣдъ твôй вылетѣвъ на довгогривôмъ своѣмъ конѣ тôлько съ пятиною своихъ товаришѣвъ. Не встигли нашӣ закричати и заплескати въ долонѣ, якъ ôдкôль не взялась — зъ непріятельського обозу куля, цупъ ёго просто въ голову! Ôнъ зашатався, упавъ на-передъ, и обхвативъ руками коневу шію; та-й кôнь принѣсъ ёго мертвого въ обôзъ козацькій. А теща покійниця въ отсю саму пору зъ дочками своими шила ёму дома сорочки, тому, що звычайно все, скôлько вôзьме шматья зъ собою въ походъ, пôдре и перекровавить бувало такъ, що страшно и въ руки взяти. Якъ-разъ щось грянуло зъ-заду неи па пôдлогу; зиркъ — чоловѣкова шабля. Ну, тутъ уже всѣ догадалися, що отсе значить."

Старикъ умовкъ и, здавалося, о чôмся роздумовавъ. Его оповѣданья зволнувало молоду кровъ у Йванѣ, и ôнъ замѣсть жалѣти о смерти хороброго козака скликнувъ зъ одушевленьямъ: „славно було тогдѣ жити, дядечку!"

Старикъ быстро зглянувъ на парубка.

„Чимъ славно?" спытавъ ôнъ.

„Тымонь, що тогдѣ було де погуляти доброму молодцеви!" одвѣчавъ Иванъ, потрясши головою.

„Правду, брате, говоришъ!" сказавъ старый Чайка, розгоряченый и самъ нагадкою козацькои славы: — „правду говоришъ! славно!"

И потому заразъ замовчавъ и опустивъ голову нѣбы стыдаючись, що увлеченый стариною забувъ свои сивощи, и побратався съ парубкомъ.

„Якъ-же вы, дѣдусю, говорили, що на бандурѣ душа грала?" сказала Маруся. „Сёго я не пôймаю."

„Рѣчъ ясна," — одвѣчавъ дѣдъ, „що душа передъ ôдлетомъ на той-свѣтъ, прилѣтала прощатися зъ домашними; то и дала имъ о собѣ знати черезъ бандуру, такъ якъ душа твого прадѣда дала знать черезъ шаблю."

Мѣжъ-тымъ сонце було вже высоко надъ лѣсомъ; день приближався до обѣднёи поры, и въ воздусѣ стало такъ парно, що нашимъ подорожнимъ треба було подумати и о ôдпочинку. Лѣсъ за кождымъ крокомъ змѣнявся; де-не взялися, по-мѣжъ березами та дубомъ, клены та ясенѣ, а по одлогихъ мѣсцяхъ лугова калина, та широкӣ кусты срѣбристого верболозу; и трава, чимъ-дальше, ставалась одмѣннѣшъ одъ переднёи. По всёму було видко, що не далеко бути мае вода. Отсю увагу зробивъ Иванъ, а старикъ пôдтвердивъ ёго, сказавши, що вони скоро прійдуть до широкого ставу.

И справдѣ, пройдя зъ-пôвъ версты, учули вони глухій шумъ водяного млына; пôдбравшись на довôльно высоку обочу покрыту липою и малюнковими кустами лѣщины, вони мусили було зъ-разу закрыти очи, бо отсе такъ сонце, стоявши на полуднѣ, ôдражалося на самôй серединѣ чистого ставу, та и сверкало на всю околицю незносными искрами. Шумъ ôдъ колѣсъ, заслоненыхъ перше горою, бувъ безъ порôвнанья сильнѣшъ; грубымъ гуломъ ходивъ ôнъ округъ ставу по лѣсѣ, ôдзывався зо всѣхъ сторонъ, и знову зливався зъ неперестаннимъ журчаньямъ воды, що бѣгла по колесахъ. За ставомъ бѣлѣлася пôдъ соломяною стрѣхою мелникова хата зъ городомъ, изъ которого вызирало багато сонѣшникôвъ, и полоса цвѣтущого маку; по кôльяхъ плоту вився кучерявый хмель, а темно-зеленӣ стовпы ёго були нѣбы сторожевыми башнями для отсеи буколичнёи крѣпости. Мѣсцями ôдважный гарбузъ выповзавъ изъ городу на самый верхъ плоту, зъ своими широкими листьями, а розрôсшись на сонцѣ, перевалювавсь у-низъ, та и не мôгъ уже вернутися назадь. Синій дымъ, выходючи зъ-пôдъ дашка деревяного комена, тонкою завѣсою вѣявся по густôй зелени прибережнихъ осикъ, и улѣтавъ потому въ голубее небо. По березѣ въ густôй травѣ паслися ôвцѣ и лежало кôлька паръ волôвъ пôдля навалепыхъ мѣшками возôвъ.

Спустившись зъ горы, нашӣ путники полягали ôддыхати на березѣ ставу пôдъ старою липою. Старикъ посилившись харчемъ заснувъ солодко пôдъ усыпляючій шумъ воды; а Йванъ, не мавши досѣль способности говорити самъ-на-самъ зъ Марусею, подавъ ѣй, щобъ ишла зъ нимъ у лѣсъ на грибы. Вона знала, що дѣвчинѣ не годиться бути въ лѣсѣ у двои-очи зъ молодымъ парубкомъ; но въ неѣ не стало духу ôдказати Йванови у першôй просьбѣ, и вона согласилася безъ ôдговорки.

Зъ-першу вони обое не знали, съ чого зачати бесѣду: Маруся готова була промовчати до самого вечера; Иванъ все порывався сказати ѣй що-небудь,

и всякій разъ на серцѣ у него робилось такъ горячо, що остановлявся не промовивши нѣ одного слова. Да опосля ôнъ якось вже догадався зачати рѣчъ ôдъ розпросôвъ о Воронежѣ. Маруся одвѣчала подрôбно на всѣ пытанья, росказувала про гулянья и вечѣрнѝ сходки на вулицѣ, про парубкôвъ и дѣвчатъ. Розмова съ кождою минутою ставалась займавѣшъ, и вони сами не помѣтили, якою подѣею побралися за руки, та и забувши о грибахъ походжали по лѣсу якъ давнѝ знакомцѣ. Маруся стямилася ажъ тогдѣ, коли вони сѣли пôдъ дубомъ, а Иванъ безъ лишнихъ ласкъ влѣпивъ простосердешный поцѣлуй въ ѣи повнѝ губки.

„Охъ, Иване! що ты робишъ?" скрикнула вона, нахмуривши бровы. „Якъ тобѣ невстыдно цѣлуватися."

„Що-жъ тутъ нехорошого, мое серце?" одвѣчавъ Иванъ.

„Якъ, що нехорошого? Хиба ты не знаешъ, що дѣвчатамъ не годиться цѣлуватися съ парубками. Матуся кожный день отсе толкуе. Да и дѣдусь теперъ якъ тôльки увидить мене, то заразъ и пôзнае, що я цѣлувалась съ тобою."

„Небôйся, моя голубко, не пôзнае."

„Ага, не пôзнає! Ты ще незнаешъ дѣдуся. Онъ однымъ позоромъ прôйме чоловѣка такъ, що вывѣдае всю душу; є й такѝ люде, що бояться подивитись ему въ очи. Его въ Воронежѣ зовуть вѣщуномъ, про те, що ôнъ усе знае, и нѣчо ôдъ него невкрыєся."

„Нехай ôнъ собѣ и все знає, а вже-жъ не чувано, щобъ можна пôзнати, хто съ кимъ поцѣлується."

„Говори; а отъ увидишъ, що ôнъ скаже. Ходѣмъ. Ôнъ певно вже не спить."

„Старикъ дôйстне вже проснувся, та увидѣвши ихъ идучихъ разомъ изъ лѣсу, трошки нахмурився; но зглянувши на принесенѝ ними сыроѣжки, до которыхъ ôнъ бувъ великій любецъ, забувъ свое хвилеве невдовольство, и марикувавъ тôльки на себе, що довго заспавъ и спôзнивъ дорогу.

Слѣдуючѝ два-днѣ йшли вони разъ-у-разъ стовповою дорогою. На щастья имъ погода була похмурна, и вони нетерпѣли ôдъ скварy; а ôдъ скуки выбавлявъ ихъ самъ старый Чайка. Ôнъ безъ-устанку росказувавъ то про старину, то про всѣлякѝ припадки власного житья, а зъ усѣхъ своихъ росказôвъ робивъ заключѣньня простѝ, но часомъ такѝ яснѝ, що позавидивъ бы имъ и де-якій психологъ, почерпующій свои идеи зъ нѣмецькихъ книжокъ, а не зъ живои природы людськои. *(Д. б.)*

ДЕ-КОМУ

Ей, зле, козаче! — Тôльки й глянь
Якъ безъ порады гôрко плаче
Краснѣшъ ôдъ милои твôй край. . .
А ты смѣешся? Зле, козаче!

Вѣдай конечно не на смѣхъ
Тебе твоя родила мати;
До дѣлъ тебе Господь зберѣгъ —
До дѣлъ великихъ. . . що й казати!

До дѣлъ, — якихъ теперь вже нѣтъ,
Неначе все у грôбъ запало
И тее время, и той свѣтъ,
И тіи люде, що бувало.

Коли-жъ та въ кôмъ явиться спасъ,
Щобы поправъ сю смерть велику;
Щобъ все опять було у насъ
Якъ въ-старину, якъ зъ-передвѣку!

Були-бъ було-бы, — та нема,
Бо духа крѣпкого хочъ годѣ,
Бо и свободы тамъ дарма,
Де лишъ гуляють по свободѣ;

Де дѣло — люльку закурить,
Кресать по вулицѣ въ пôдковы;
Де подвигъ — смѣливо смотрить
У кари оченька и бровы.

Чи не гадаешъ ты то отъ-такъ:
Що тіи бровы, тіи очи
Е ось на тее, щобъ козакъ
Терявъ безъ дѣла днѣ и ночи?

Щобъ якъ въ похмѣльи прогулявъ
Козацькій вѣкъ свôй мовъ годину?
Мовъ розмахъ шаблѣ, не лишавъ
Слѣду по собѣ, лишъ — могилу. . .?

Ей, зле, козаче! — Тôлько й глянь
Якъ мати рôдна гôрко плаче
И кличе: сыну, помагай!
А ты не чуешъ? . . . Зле, козаче! —

Климковичъ.

ХТО НЕ ЛЮБИВЪ.

Розказане.

„Хто не любивъ, той щастья не знае!" — казали оттакъ до мене неразъ товаришѣ мои и старшѝ й молодшѝ; але я собѣ по своему думавъ: нехай говорять здорови.

Тогди я ще дуже молодый бувъ, — живый, самъ жаръ, непосидющій, а й пустый, такій вѣ-

троловъ, що Боже крый, та отъ було й насмѣваюсь якъ розказують за одного або другого, що залюбився; кепкую съ того звычайно. Товаришѣ на те було минѣ кажуть, що я ще за молодый, за пустый, недовареный: „почекай, будемо видѣти, що й ты зловишся.“ Говорилося такъ, пересталося, часъ минавъ, плывъ собѣ поволи, та й забулося за таку казку.

Я бувъ собѣ у свого батька одинъ, нѣ сестры нѣ брата, батько не бѣдный бувъ, то й добре минѣ дѣялося. Хоть де-коли батько и посваривъ, або й ударивъ, — бо покойникъ бувъ старый жовнѣрь — то вже мати моя минѣ всего доброго за те придбае и тыкае въ кешенѣ, де що незнае зъ ласощѣвъ; отъ псувала мене. Такъ я собѣ уже молодець гарный вырôсъ, а ще доси незнавъ я, що я зъ собою зробю, куда кинуся. Але видко, батько самъ те обдумавъ.

Кличе мене до себе, явъ научати тай каже: „Ты вже, сыну, не дѣтвакъ, не хлопець; часъ бы й пора тобѣ щось на свѣтѣ научить доброго въ людей. Дома ты не научишся свѣтови ладу знати; а якъ розглянешся по-межи чужихъ, тогди ты й дома будешъ розумнѣйшій. — Отже тому я тебе гадаю троха у свѣтъ по-межи люди пôслати, побудешъ у чужихъ, у дорозѣ, увидишъ, якъ тамъ, якъ дома, чи лучше ту, чи помежи чужими, вернешся, а потому увидимо, що робити далѣ.

А тями собѣ двѣ науки: одну, нешукай собѣ пустыхъ товаришѣвъ, але людяныхъ, — не старыхъ, бо треба тобѣ знати яка молодь друга; — а друге, стережися дѣвочихъ очій. На те тобѣ часъ; уважай, бо заклопочешъ собѣ голову й розумъ твôй и воля пôйде за ними. Имешся, якъ той воробець у сило.“

Приганулося минѣ говоренье товаришѣвъ, але подумавъ собѣ: цѣлый свѣтъ зôйду, нѣчо минѣ не станеся. Я въ те не вѣривъ, якъ бы можна у дѣвчинѣ такъ дуже залюбиться; минѣ оно смѣшне здавалось.

Отже прійшовъ часъ, злагодили мене й выправили въ свѣтъ по-межи люде, учитися правды й розуму.

Я собѣ то йшовъ то ѣхавъ, вступавъ то по знакомыхъ, то заблудивъ деколи й до зовсѣмъ незнакомыхъ, сходився лъ молодцями, часомъ зъ ними и погулявъ; бачивъ я й много дѣвчатъ, молодыхъ, хорошихъ, уродливыхъ, але ще все минѣ однако. Якось мене дѣвочи́ очи лишали а я смѣявсь зъ перестороги товаришѣвъ, ба й дивне вже те минѣ здавалось, що батько казавъ.

Ходивъ я такъ уже за пôврôкъ. На дворѣ забралося на осѣнь, слота учинилися; уже незадовго гадавъ я до батьковои хаты вернути, видѣвши доволѣ, якъ мѣжъ иншими людьми ведеся. Иду собѣ пѣшки у тыхъ лѣтомъ красныхъ сторонахъ Пôдгôрья, де плыне рвучі́й Стрый, шумить ясна Свѣча, гуляють шпаркі́ рѣки Лôмниця и Бистрицѣ. Туди я вже добився ажъ на порѣчье Стрыя, и думавъ дорогу звернути близше рôвнинъ, по при мѣсто Стрый, до дому.

Та отъ що минѣ на тôмъ чуднôмъ Пôдгôрью сталося. И не надѣявся того.

Де по надъ рѣкою Стрый лежать села: Синовôдська, Пôдгородцѣ, Корчинъ, Крушильниця, Сопôтъ, Довге, Рыбникъ и далѣ, туди я вертавъ зъ вандрôвки у горы, назадъ на рôвнины близше до мѣста Стрыя.

Саме йшовъ я черезъ села Синовôдьска. Уже западавъ сумракъ. На небѣ сумно було, заснувалися сѣрі́ дождже́ві́ хмары, а хоть не йшовъ дощъ, то такъ якось вохко було и мокро, якъ бы таки слотило. Я упаливши за пять миль дороги, притомленый тягнувся гостинцемъ лѣниво й поволи. Де зайду на нôчъ тамъ и переночую, — думаю такъ, и минаю Синовôдсько. Иду полемъ, нема нѣкого; ажь десь недалеко, чую, хтось ѣде, и то скоро, за мною. Зъ цѣкавости обернувся я та й станувъ; дивю, хто минѣ товаришуе. Виджу, садить брычка хороша, конѣ два, карі́, простирають ноги ажъ любо дивити, на передѣ парôбчакъ, а въ задѣ сидить які́йсь нѣбы панокъ, нѣбы не панъ, у сѣраковôй одежи, капелюсѣ простôмъ, соломянôмъ, уже не молодый, присивѣлый троха, але видко здоровый, сѣльські́й чоловѣкъ. Зробився коло мене, казавъ здержати конѣ, тай ôдразу пытае: „А куди дорога?“

„Отъ мѣжъ люде ходивъ я, а теперь иду назадъ до дому,“ сказавъ я. Старый мене явъ далѣ розпытувати, а въ конець:

„Маете де ночувати въ жида, то сѣдайте зо мною, та будьте ласкавй до мене. Якось мы собѣ дамо рады.“

Я ôдпрошувався зразу, але не помагало, бо старый не давъ и говорити. Черезъ дорогу мы познакомилися дуже хорошо. Ôнъ знавъ хто я, я знавъ, хто ôнъ; мôй батько зъ нимъ колись товаришувавъ за молодецькихъ еще лѣтъ, то мы за малый часъ лѣпше зналися, якъ иншй й за рôкъ непознакомляться.

Прїѣжджаемо до его хаты. Уже темно было, и дощъ пустився дрôбный, густый, та тяжко было взрѣти добре цѣле обôйстья. Въѣхали мы черезъ браму, тай скоро затуркотѣла брычка передъ ганокъ хаты, выбѣгла зо свѣчкого въ руцѣ дѣвчина, мабуть донька старого, и зголосила: „Тато, тато.“

Утѣшена дѣвчина, скоро увидѣла, що за татомъ еще хтось зъ брычки скочивъ, утихла, а була-бъ певно щебетала що, кобъ я ѣй не бувъ на завадѣ.

„Ну славити Бога, уже мы й дома! — розгостѣться, най вамъ здаеся, що вы у свого батька,“ казавъ до мене газда скоро мы вôйшли до покою.

Я — жъ и послухавъ его, а нечекаючи, щобы мя другій разъ просивъ, ôдразу розгостився. Оглянувся докола себе: красно, гарно! Хата сама невеличка, бѣлѣсенька, по стѣнахъ иконы святыхъ, у головахъ постели „спаситель міра“ — надъ дверьми „св. Отецъ Николай,“ по-мѣжъ ôкнами „Матеръ Божа,“ надъ софою „Рождество“ — всѣ красно робленй, у золотыхъ обвôдкахъ. По ôкнахъ квѣты у суднику всѣлякй, зъ обручиками, драбинками, и пôдпорами, кожде на своимъ мѣсцѣ чисто и гарно управлене. По надъ ôкнами и клѣтки були зъ птахами, по кутахъ стояли шафы зо склянными дверьми, у ôднôй судничья дороге, блестюче, у другôй книжки повными рядами, коротенько сказавши, выглядала кôмната, якъ многи кôмнаты выглядають, лише що тутъ здавався выглядати зъ кождого кута нѣбы невиданый духъ миру и любви.

Минѣ здавалось неначе я де у своихъ любячихъ, такъ ôдразу мене тамъ припало? й притягло, а що? незнавъ я.

По недовгôмъ часѣ вôйшла родина господаря, жѣнка, поважна собѣ хоть не стара, и донька его, молода дѣвчина десь на шѣстьнадцятôмъ року, жива рухлива, а ладна, що минѣ здавалась найкрасша, де коли ино яку бачивъ.

Отъ зачали мы бесѣду, ôдразу такъ по свому, знакомо. Газда и газдиня, обое лепськй, говорили зо мною за все, лише дѣвчина сидѣла собѣ тихонько на боку. Я все позиравъ на ню цѣкаво. Що разъ то краснѣйша и подôбнѣйша она минѣ видѣлась.

Яка-жъ бо она була хороша! Росту невеличкого тонка, гнучка, личко кругле, румяне, нѣбы тыхъ ангеликôвъ, що то въ насъ по церквахъ малеваий, губки якъ тота пупѣнка рожева, очицѣ блыстючй, чорнй, мовътернушки прhistиглй, а бровы, — я такихъ небачивъ нѣколи — то лише мережечка чорна, якъ шовкомъ роблена. И недумаю за ню, а мене неначе тягне позиркнути на ню, та чогось и горяче минѣ зробиться.

Старый, то видите бувъ собѣ жартобливый такій бувалець, що й хиба-бы. Що ôнъ усе й незнавъ, а якъ розказувавъ! Слухати ачей було можна его й тыждень.

Жѣнка каже ему:

„О ты вже якъ розговоришся, то й гостя съ хаты выженешъ. Та пожди, дай и другимъ говорити.“

„Але говори свое,“ ôдвѣтивъ старый, „я радъ що здыбавъ мого товариша сына, мушу побесѣдувати за все що знаю.“ А далѣ нагanувъ: „а погостѣть но вы насъ, якъ тамъ розумѣете.“

Мати й донька выйшли, а я такôй лихій троха бувъ за те на газду.

Говорили мы ще десь ажъ у пôзну нôчъ, но оба, анѣ газдинѣ анѣ дѣвчины уже зъ нами не було, а далѣ лягли спати.

Я й змученый, жаденъ ôдпочинку, лежу на выгоднôй постели; а заснути минѣ годѣ, хоть роби що хочъ. Уже й когуты ôдпѣли, а я ще не сплю.

Такъ минѣ по головѣ роиться безконечно! а все що гадаю, то одно, за газды доньку. Такôй отъ передъ очима она минѣ: те саме личко кругленьке, рожевй губки, оченята чорнй, брови мереженй тоти, дивлюся на ню, — не сплю; а минѣ якъ у снѣ привиджуеся. Она неначе усмѣхаеться до мене. Я обернувся до стѣны, заперъ очи, — такôй еи виджу; роздумався я про ню, а минѣ чогось такъ любо и розкôшно!....

Нôчъ минѣ збѣгла, якъ годинка, ненаскучилося нѣ разу все однои думати.

Десь ажъ надъ днемъ я задрѣмавъ, та знову минѣ снилось, отъ якъ тôй „курцѣ просо.“ Учинився день и я вже прокинувся, здаеся минѣ, що я выспався добре, якось незмученый, хоть учора упаливъ таку дорогу.

Знаете якъ то на селѣ, люде встають рано, а не вылежуються ажъ онъ до полудня. Хиба то вже гостя лишать, бо они-бъ его ради всѣмъ, чимъ лишъ можна, погостити.

Отъ такъ и зо мною дѣялося; я вже давно неспавъ, а хоть чувъ, що домашнѝ повставали и коротаються; мене они лишили, думалм певно, що я сплю. Але я такожъ сѣльска дитина, привыкъ скоро зазарѣє вставати, тай годѣ минѣ было спати —уставъ и зачавъ збиратися. Уже пооглядавъ я тамъ усѣ образы и цвѣты и книжки, а все самъ та самъ, сиджу, чекаю, якъ нема такъ нема, и живои душѣ нечути. Гостинность уже ажъ за надто сердешна, подумавъ а собѣ, та радъ бувъ бы, кобы вже кого побачивъ.—

Мабуть вже було по девятôй годинѣ, а може й далѣ, пôдхиляються дверѣ по тихонько, газда цѣкаво наставивъ голову. Зазрѣвъ що не сплю.

„Та вы неспите вже! бодай Васъ, та було ще полежати, вы зъ учорашнеи дороги певно ще змучени,“ каже газда входячи. „Та якъ, чи добре спали, що снилося?“

Розпытуе, а далѣ скочивъ некажучи нѣчого лишъ побѣгъ, ого! вже и воду принесли и утирало дають, ба и снѣданья. Десь у одинъ мигъ ока все удѣялося.

Пôйшли мы потому зъ господаремъ, оглянути его обôйстья. Доволѣ я немôгъ надивитися, якъ тамъ рядно и въ ладѣ все було. Де не загляни, всюди ажъ око надить; чи то будинки, чи имѣнья, чи нарядья гаддôвське, чи худоба, то все якбы подобиране, хороше и удачие. А вже надъ усе то конѣ мене заняли, звычайне якъ молодого. Було всего семеро, якихъ мало коли и бачивъ, сами воронѝ одинъ въ одинъ.

Були й у мого батька краснѝ, але де, до сихъ то шкода и прикладати, и нѣщо рôвняти звычайного що. Я нѣмо оглядавъ, що де було; хвалити було годѣ; коли само себе все хвалило.

„Отъ тôлкко въ мене всего, за Господнею ласкою, та зъ того якось человѣкъ и жіе; абы ближше гробу, минеся, або й нѣ, то лишиться, кобы лише кому гôдному.“

„Краснѝ достатки, славлити Бога, гарно, що и нежаль подивитися,“ ôдповѣвъ я газдѣ.

„Та вже — кобы не перехвалилося“ — примѣтивъ ôнъ, якійсь нерадъ хвальбѣ, якъ то многи газды такѝ. „Най оно само хвалиться.“ Одъ рана якось нейшло нѣчо зъ горы, ажъ наразъ зачало и знову цѣдити, — на осѣнь нѣчо дивного.

„Отъ жене насъ уже до хаты“ — нагапувъ господарь — „ходѣмъ, пощо мокнути пусто.“

Мы входимо оба до сѣнiй, е нове газдôвство.

„Отъ худоба бабська“ — зареготався старый — „то все на мою голову; овесъ та пшенця буде въ роботѣ...“ (Д. 6).

УРЫВОКЪ

зъ поемы Евгенія Згарського

„Маруся Богуславка.“*)

II.

На побережу Чорноморя,
За пôвъ обшару, пôвъ просторя,
То огороды розстелились,
Въ различне цвѣтье построились. —
Въ различне цвѣтье, лелiи, рожи,
Въ буйни пальмови дерева,
Якъ шовкъ пôдбралася трава;
Въ галузью шепчуть птицѣ божи.
Верхъ огородôвъ, то палаты,
Не зъ глины, дерева, строени;
Зъ мармуру каменя зведени.
А въ нихъ теремы, свѣтли кôмнаты,
Турка баши у три буньчуки.
А при палатахъ на правôмъ боцѣ,
Вязниця темная на муки.
Передомъ лѣво на востоцѣ,
Двигнулись въ хмары минареты,
Пôвъ-мѣсяцѣ: мечеты.
Ой ходять бранки по огородѣ,
Ходять за ними рабове чорни,
Рабове чорни, слуги надворни,

---

*) Помѣщаемо сей урывокъ зъ оголошенои поемы п. Е. Згарського „Маруся Богуславка“, щобы познакомити ш. читателѣвъ изъ симъ утворомъ, котрый до сего часу для браку пренумераты мы випечатати не могли.

И держать въ рукахъ булаты.
Лихо тому, що радъ бы уродѣ
Ихъ придивитись, лобъ ему зняти
Наказавъ баша. Вѣрни рабове
Берегуть сквапно ихъ розмовы.
Помежи ними найкраща бранка,
Изъ Богуславля попадянка.
Вона Маруся именовалась.
Зъ ôдкиль и якъ въ неволѣ взялась?
Чи ю нещасную спôймали
Комышники тай запродали?
Ой не комышники спôймали,
А взяли Турли бисурманцѣ,
Въ святу недѣлю, еще въ ранцѣ;
До Богуславля пôдступили,
Цѣлее поле собою вкрыли;
Цѣле поле, неначе хмары,
Укрыли Турки и Татаре,
Городъ забрали тай въ городѣ,
Казились люто на всѣмъ народѣ.
Хаты, церкви, попалили,
Много люда на смерть вбили.
А Богуславку дѣву красну,
Якъ тую пташечку нещасну,
Отцю, матери ôдняли,
Тай въ ясыръ далекій взяли.
Скука тисне ю нѣма,
Куды окомъ лишъ поводить.
Бо выкупу ѣй нема,
А надѣя серце зводить.

Ни за срѣбло ни за золото,
Хоть дававъ бы весь свѣтъ хтото,
Башабъ еи непустився;
Бо такъ дуже въ нѣй влюбився,
Що якъ на ню лишь погляпе,
За всѣ жѣнки ему стане.
Старый баша въ оксамѣты
Ею строить, та въ жемчуги,
И самъ не знавъ якъ одѣти
Лѣпше краще ôдъ радуги.
Пусти строи для дѣвчати,
Съ поганиномъ ѣй не жити,
До рôдньои тужить хаты,
Все ю смутить горе скрыте,
Все на думцѣ Украина —
Куды ступить, куды гляне,
Проклинае поганина:
„Богдай сконавъ бисурмане!“
О погибель на ворога,
Цѣли ночи просить Бога.
Просить, молить. проклинае
Та козаковъ вызирае.

Ходить сумная по огородѣ,
На хвильочку забутись годѣ.
Мушки не любить, цвѣтье не вяже.
Ни до котрои слово скаже.

Таєъ еѣ тяжко, такъ ѣй нудно.
Съ Туркомъ въ неволѣ жити трудно.
Хоть бѣлый хлѣбъ е, дороги свиты;
Въ роскошахъ тыхъ еѣ не жити,
Якъ тôй безбожнôй съ поганами.
На чорноморе дивить очами:

„Ей море, море, чорнеє море;
Кобы ты море теє знало,
Ты бы вôзбрало, берегъ залляло,
Тай мене въ собѣ сховало.

Ей чорноморе, море широке
Якъ небо синеє, глубоке,
Кобы ты море дало знати,
Якъ я туй мушу загибати.
Кобы ты море знати дало,
Чей менѣ бѣднôй легче-бъ стало;
Та дало знати до Украины,
До ôтця, матки, до родины.

Ой вѣтры, вѣтры тайни вѣтрове;
Чому вы буини не маете мовы?
На Украину вы бы летѣли,
За мене людямъ розповѣли

Ой ôрлы, ôрлы сизокрили,
Летѣть, та сядьте на могилѣ,
Тай закликочте, козакъ встане,
Пôйде на турка, побье въ брани.

Не менѣ Баши ясни палаты,
Не менѣ стравы, дороги шаты,
Не менѣ вѣра лиха чужая,
Въ чужôй я чужа, дочка степовая.

Кобы те знала здогадала,
Що козаки ту пробувають,
Я бы и Башу зарубала,
И всѣхъ пустила най втѣкають.

И втѣкла, втѣкла бы самая,
Якъ тая чайка днѣпровая.
Та скорше въ морю потапала,
Нижели въ плѣнѣ загибала.“

Такъ подумала, загадалась.
Слезами теплыми вмывалась.
Стоить, думае, а зъ вязницѣ,
Думка, не думка, згомонѣло; —
Ажь засвѣтились ѣи лицѣ,
Серце стронулось, заболѣло.
То голосъ думки ѣй знакомый
Хтожъ то спѣвавъ бы, козакъ степовый?
Пôдходить близше, пôдчувае,
Се дума, думка, ю добре знае.
И мовить зъ тиха: милый Боже!
Тышко, мôй братчикъ — зъ ôдкижь взявся?
Чи вже розбилось Запороже,
Що ôнъ, козакъ, въ ясыръ дôстався?

Ой Турки бѣсы я степовая
Славити Бога не самая."

И приступивши ку рабу своему:
— „Ой рабе", каже, „слуго мôй вѣрный!
Хто се спѣвае глухому дому?
Козакъ якій бы, плѣнникъ невѣрный?"

То рабъ трусливо позирае,
Чи хто не чуе зачувае.
— „Ой бранко пане молодая!
Не два не три ихъ въ тôй темницѣ,
За триста люда, повна, цѣлая,
Уже пôвъ года якъ у вязницѣ."

Се якъ зачула бранка Маруся
Тихо, тихонько загадала:
Теперъ за дѣло я озьмуся.
Щобъ ихъ на волю попускала."
А каже
— „Рабе, слуго мôй вѣрный!
Щожъ вони роблять, все сѣдять тако,
Чи въ день, чи ночію однако?"
На тее мовить рабъ ѣѣ вѣрный:
— „Бранко мостива молода пане!
Весь вѣкъ у баши працѣ имъ стане,
И хоть бы мавъ ихъ якъ звѣздъ на небѣ,
Завсѣгды стануть вони въ потребѣ.
Якъ наскучить му се племя враже,
То пострѣляти якъ джарвôвъ каже."

Сказавъ, трусливо позирае,
Чи хто не чуе зачувае.
Маруси того було доволѣ.
„Конець," згадала, „конець неволѣ!
Е одинъ Богъ святый у небѣ,
Пораить мя въ тяжкôй потребѣ.
Чей дасть згубити поганина,
Що то ругае Божого сына."

И стала умомъ свободнѣйша,
И стала серцемъ веселѣйша,
Божъ не самая а съ козаками,
Що знаютъ тяти булатами.
И все пôдходить вона пôдъ стѣны,
Що ихъ бѣдныхъ держать у плѣны.
Стѣны гладжени и ни ôконця,
Де бы закралось свѣтло ôдъ сонця.
А Богуславка задивилась.
Тымъ чорнымъ стѣнамъ поклонилась;

Стойте вы твердо чорни стѣны,
Зачимъ звалить васъ, та розкине,
Еще твердѣйша козацька сила,
Хибабъ до завтра я не жила."
Тай зворотилась у палаты
Нихто не знавъ, не мôгъ вгадати,
Яке музьке велике дѣло,
Въ ѣй серцю-груди, закипѣло.

ЧОГО СТОИТЬ ШЕВЧЕНКО ЯКО ПОЕТЪ НАРОДНІЙ.

Основа, 1861 — III.

Чуемо й мы по хуторахъ, що вмеръ Тарасъ Шевченко. Тяжке горе, що немае вже на свѣтѣ великого поета, и свята передъ Богомъ усяка слезина, що пала на его домовину: слѣзми своими зложили мы цѣну подвижниковѣ рôдного слова, которе одно становить нашу народню силу, нашу народню славу, — одно дае намъ право на дѣльницю мѣжъ иншими народами. Поки мѣжъ нами живъ Шевченко, оддавали мы ему шанобу, яко высокому поетовѣ, и очи одвертали одъ усякои хибы его и упадку на тяжкôй, одинокôй дорозѣ; яке-жъ велике було его дѣло, що ôнъ зробивъ для насъ Украинцѣвъ и що були-бъ мы безъ Шевченка, — се вже теперъ тôлько уповнѣ намъ одкрылося.

Занедбали зъ-давна вже письменни городяне нашъ сѣльскій неписьменный людъ зъ его недрукованою мовою; до чужихъ людей розумомъ пригорнулися, що середъ великои громады темного люду невеликою купою держаться, и сами тôлько одинъ одного, мовъ у кагалѣ, розумѣють, и ба-й-дуже имъ, що покинули далеко по-задъ себе, несчисленни тысячи неписьменныхъ. Слѣдомъ за ними й наши письменники поплентались и въ-купѣ зъ ними узялись до роботы — книжки академичнимъ якимся складомъ писати, и вже своею славою величалися, що одну книжню академичну мову одъ моря до моря, мовъ якій невôдъ, на людськи души закинули. Великимъ симъ писателямъ и строителямъ речи книжнеи було ба-й-дуже, що весь нашъ простый людъ, скрôзь той невôдъ здавався недорѣкою, ба-й-дуже й на те, що не було сему людовѣ иншого ходу въ письменство, тôльки мусивъ рôднего, простого и выразного свого слова зректися. Оддаючи тодѣ въ школы дѣтей, наши хуторяне все одно, що въ Москалѣ оддавали, бо черезъ те письменство химерне меншало въ насъ людей, котори по-нашому на Божій мiръ дивилися, и по-нашому мѣжъ селянами обертались.

Тутъ же намъ городяне здоровый розумъ и чистый смакъ своими книжками каламутять, а тутъ — сусѣль! увôйшовъ до нашои простои хаты чоловѣчокъ, по нашому прибраный, нашихъ нѣбы й звичаѣвъ нашои й мовы, та-й почавъ якись вѣрши про якогось Енея слебезувати. То-то-бъ, здаеться, треба намъ зрадѣти! по-нашому чоловѣкъ вѣршуе! Та ба! бодай такъ и не вѣршувати! Заразъ де-котори постерегли, що воно за проява. „Придивѣтесь лишень," кажуть „до сего чоловѣка зъ-близька: се городяньскій панокъ по нашому прибрався. Гляньте: у его й панська хода и вся удача панська, а мовою своею ôнъ тôльки насъ передражнюе и на смѣхъ пôдôймае. Се ôнъ глузуе зъ нашихъ звычаѣвъ, зъ нашои батькôвщины, зъ нашои простоты, що мы, бачъ, панськихъ присмакôвъ не знаемо, та панськихъ фухôвъ не заводимо, та панськихъ рѣчей солодкихъ цураемось. Гляньте: въ его Еней про рôдну матѣръ передъ громадою таки речи говорить, що хочъ втѣкай исъ хаты; слухайте, якъ ôнъ нашими звычаями ганьбуе, якъ ôнъ украинське слово переконверзуе. Се намъ паны таке дзеркало подарували, що якъ погляне въ его простый чоловѣкъ, то й самъ себе не пôзнае."

Оттакій дали тому вѣршованью судъ наши розумни люде, и одвернулась усяка ясна душа одъ перекуеведженого не знать по якому Енея. Ажъ тутъ *Маруся* Квѣтчина до насъ у хату завѣтала. Серденько кохане! яке-жъ ты любе намъ та поважне пôсля того цигана троянського здалося! Се наша душа на Божому лонѣ по-нашому заговорила. Се перва була книжка, котора тымъ же духомъ, що й слово Учителя благого, дыхала. Тымъ самымъ поглядомъ Квѣтка на насъ, простыхъ людей, подивився, що й той великій чоловѣколюбецъ. Здивувалися мы, якъ ясно засіявъ нашъ народній образъ, дарма що на ему пахарській пôтъ густымъ пыломъ припавъ. Глибоко глянули мы съ Квѣткою въ душу свого простого люду и сами загадалися, зъ ôдкôля въ его та глибиня несказанна ...

Загадались, ажъ тутъ Шевченко голосно на всю Украину озвався, мовъ усѣ спѣвы народни и всѣ людськи слезы разомъ заговорили. Пôднявъ ôнъ зъ домовины нѣму нашу память, вызвавъ на судъ нашу мовчязну старосвѣщину и поставивъ передъ нею Украинця, якій ôнъ есть теперъ, якимъ ôнъ черезъ свою історію стався. Хто-жъ бы тутъ не домыслився, або душею не почувъ, що, выкупавшись у своѣй крови, перебувши несчисленни руины и пожежи мусили наши предки багато у свою душу одъ давныхъ часôвъ ачерпну ти! Намалювавши самъ себе у своихъ думахъ, намалювавши старого Перебендю, батька й матѣръ Катерины, та-й саму Катерину зъ ѣи щирымъ коханьямъ и великими муками, Шевченко заразъ явивъ высокій историчній способъ словесной живописи; бо й его власный образъ духовный и вся та сѣмья рôдныхъ ему душъ — всѣ вони були исторични чада нашои старосвѣщины. Узявъ ôнъ голосъ и складъ своеи речи высокои одъ тыхъ пѣсень и думъ, що вже тôлько мы, хуторяне, слухали и серцемъ розумѣли, душа поезіи нашои народнеи не-письменнои сталась душею его музы. Широко ôнъ обнявъ Украину, зъ ѣи могилами крôвавыми, зъ ѣи страшною славою, и спѣвану народню рѣчъ обернувъ на живопись того, що було, и що есть на Вкраинѣ. Его устами ввесь нашъ народъ заспѣвавъ про свою долю: тымъ его слово голосною луною розляглось усюди, де лилась наша кровъ, де лежать наши кости, — усяке серце одъ его спѣву стрепенулося.

Квѣтка первый зрозумѣвъ поезію нашихъ народнихъ звычаѣвъ, яко семьѣ благои, праведно людськои. Шевченко намъ явивъ поезію нашои жизни народнеи. Квѣка здивувавъ насъ усѣхъ, показавши велику героичню душу въ тихому, смертному образѣ пахарському, въ сѣльскому житьи простому. Шевченко давъ намъ збагнути ѣи глибиню таемничу: вызвавъ ôнъ передъ наши очи забуту давнину украинську, и побачили мы, що ся душа смиренна не днями, не ночами а цѣлыми вѣками, въ бѣдахъ и напастяхъ пробувала, та-й не знѣкчемнѣла, не знѣтилась, нечестивôй волѣ слугою не вчинилася, а глибоко сама въ себе входила и, понуро середъ лукавыхъ людей стоячи, своеи поры, своеи долѣ мовчки выглядала. Отъ-же, якъ осіяла Квѣтку, зъ его простодушными творами, огненна поезія Шевченкова, тодѣ розумно стало намъ, що Наумъ Дротъ — той же Кішка Самійло народній, бо выдержавъ ôнъ пробу не меншу одъ Самійловои живучи дома на чужинѣ, и вѣкъ за вѣкомъ бѣдуючи, не погнувся, не знизився духомъ твердымъ и высокимъ.

Шевченко- — нашъ поетъ и первый историкъ. Шевченко перше всѣхъ запытавъ наши нѣмки могилы, що вони таке, и одному тôлько ему дали вони ясну, якъ Боже слово одповѣдь. Шевченко перше всѣхъ додумався, чимъ наша старосвѣщина славна и за що проклянуть ѣѣ грядущи роды. Такъ, якъ ему самому пѣсня народня дала тонъ до высокои речи, такъ и ôнъ давъ намъ усѣмъ праведный тонъ, якъ намъ свое слово строити. Высоко надъ нами пôднявъ Шевченко поетичне свѣтло свое — и стало видно по всѣй Украинѣ, куди зъ насъ кожень мусить простувати. При сему свѣтлѣ всякому стало розумно, якій справдѣ славетный та величный у своѣй простотѣ той сѣльскій міръ, съ которого Квѣтка выбравъ свою Марусю зъ ѣи семьею поетичнею. При сему свѣтлѣ всяке побачило, що наши звычаи народни — та-жъ сама історія народнего духу нашего, що й народня пѣсня, що й народня дума, тôльки не всякому, а высчому, поетичнему погляду одкрываеться ихъ краса и повага. Всяке розумне зрозуиѣло, що намъ у своѣй словесности нѣ-за-кимъ слѣдомъ ити, якъ тôльки за своимъ геніемъ народнимъ, который мовчить у нашихъ панськихъ та чернечихъ лѣтописяхъ, нишкомъ живе въ звычаяхъ и голосно говорить тôльки въ народній думѣ та пѣснѣ.

Бувъ на свѣтѣ Конѣській — и своею *Исторіею Руссовъ*, мовъ якою завѣсою малеваною, закрывъ одъ насъ старосвѣщину, ажъ поки Шевченко не розôдравъ, не розпанахавъ тôи завѣсы. Прійшовъ слѣдомъ зе нимъ Котляревській — и своею Енеидôю изробивъ зъ нашои простои жизни зъ ѣи звычаями розумными мовъ бы якійся смѣтникъ за панськимъ задвôркомъ. Одвернулись одъ того смѣтника обыдва наши поеты, и появили инш ихъ Украинцѣвъ зъ Украинками въ *Марусѣ*, въ *Сердешнôй Оксанѣ*, въ *Козирь-дѣвцѣ*, въ *Катеринѣ*, *Наймичцѣ* и въ иншихъ праведныхъ утворахъ поетичнихъ.

Квѣтка первый довѣвъ Украинцѣвъ до слêзъ мовою украинською, и тымъ намъ показавъ, що мы ще не звелись нѣ на що, есть бо въ насъ що розказати по-своему, есть надъ чимъ заплакати. И великого, мабуть, стоить народъ нашъ простый у своихъ домотканыхъ свитинахъ, коли, ввôйшовши въ его семью, найрозумнѣйшій, найученшій зъ насъ мае собѣ ту семью, за свою рôдну, — самый могущій и прославленый зъ насъ самыи выкокій и чистый духомъ не одцуравсь бы Марусю рôдною сестрою звати, и ѣи матѣръ — рôдною матѣрью, и ѣи батька — рôднымъ батькомъ. Оттакимъ-то людомъ убогимъ и смиреннымъ Квѣтка нашъ передъ усѣмъ свѣтомъ похвалився: чи е мовъ такій другій на всему свѣтѣ великому?

Скупились мы коло Квѣтки, скôлько насъ було тодѣ однôи вѣри, одного розуму. Мало було насъ, бо иншихъ невѣрна городянська наука знѣвечила, а тыхъ нужда до землѣ прихилила; а все-жъ почули мы глубоко въ серцѣ що мы— мы, и справивъ се велике дѣло Квѣтка. Шевченко заставъ насъ уже готовыми слухати его думы смутныи; и до невеличкои громады нашои почавъ землякôвъ зъ всего свѣту скликати.

Озвались до кобзаря зъ рôднымъ витаньямъ на Каваазѣ на Сибѣрѣ, за Бендерами, за Случью й за Дунаемъ. Що тôлько живе було зъ украинського роду по всему свѣтовѣ,

все стрепенулося, нашорошило уши, и въ серце прійняло благовѣствованья своеи народности. Шевченко ставъ мовъ бы высокимъ корогвомъ середъ розпорошеного на тысячъ миль нашого люду, и съ того часу всѣ въ насъ подѣлились на живыхъ и на мертвыхъ, та-й довго ще дѣлитимуться. Слово его животворяще сталось ядромъ новои силы, про котору не думали й не гадали за Котляревського найрозумнѣйши, зъ нашихъ землякôвъ, а та нова сила — народнôсть. Вона насъ родичами по-мѣжъ собою поробила, у братню семью зъедночила, и наше украинське суть на вѣки вѣчни утвердила, Шевченко чистымъ подвигомъ словеснымъ докôнчавъ дѣло, за которе гетьманы наши нечистымъ серцемъ бралися. Шевченко, воздвигши изъ упадку голосну мову украинську, назнаменавъ широки границѣ нашому духу народнему. Теперъ уже не мечемъ наше народне право на вражихъ твердиняхъ зарубане, не шпаргалами и печчатьми супротивъ лукавства людського стверджене: у тысячахъ вѣрныхъ душъ украинськихъ воно на самому днѣ заховане и тысячолѣтними споминками запечатане.

Слово, не що инше, якъ рôдне слово вернуло намъ повагу. мѣжъ народами, и нову пôдвалину пôдъ нашу жизнь историчню пôдкинуло. Взявъ бо Шевченко свою чудотворню рѣчъ не зъ городôвъ великихъ, не зъ академій самопрославленыхъ, не зъ-мѣжъ товариства блыскучого и всевладнего: все те минувъ ôнъ, занедбавъ и покинувъ, тôльки хуторська и сѣльска мова ему до его великого дѣла здалася, тôльки по селахъ, по простыхъ хатахъ шукавъ ôнъ для своихъ пѣсень людей духомъ великихъ, серцемъ чистыхъ, поважныхъ, высокихъ. Черезъ сихъ-то людей, черезъ ихъ души поетични, праведни, вся тайная въ старосвѣчинѣ нашôй ему одкрылася; сѣ-то люде, забути исторіею панською, надали ему силы древни могилы роскрывати и по скрôвавленôй землѣ, якъ по пергаментахъ правду святу вычитувати. Ихъ самостайнимъ духомъ вырôсъ ôнъ до тыхъ утворôвъ высокихъ, що безъ друкарнѣ по всему свѣту ширяться, що на всѣхъ щирыхъ серцяхъ украинськихъ огненными словами надруковани. Вони дали ему крыла пôднятись надъ землею якимся образомъ несегосвѣтнимъ, величнымъ, и зъ вышшины всѣ людськи души оглядѣти и оплакати. Вони, — наша исторія живая, наши голосни лѣтописи — поставили передъ его очима й *Прометея*, въ которого крôваве серце що-години вмѣрае и що-години оживае. Ихъ нескôнчено живи души навчили его говорити до *мертвыхъ* и до *ненарожденыхъ*.

Провѣвши нашу исторію черезъ простый, здоровый розумъ народній, ôнъ давъ ѣй новый образъ, — не той, що въ Конѣського; а провѣвши нашъ народъ по его исторіи, не тымъ ôнъ намъ его явивъ, що въ Котляревського. Очиставъ исторію одъ усякои оманы правдивымъ и высокимъ духомъ народнимъ, и споминками старосвѣтськими передъ розумными людьми вповажнивъ. Съ того часу новую жизнь почала Украина, и хто бравcя до роботы громадськои не слѣпуючи, той добре знавъ, зъ якого боку вхопитись и куди простувати. Широкимъ ходомъ пôшло наше народне дѣло — не казавъ бы то во имя всѣхъ землякôвъ, во имя всѣхъ вѣрныхъ душъ украинськихъ. Пôдъ корогвомъ Шевченковымъ мы нѣбы вернулись до домôвки святои съ чужои чужоземщины, и рôдна словесность сталась для насъ службою Господу правды. Пôсля его величнеи, святои речи, Котляревщина зневагою святинѣ нашои здалася и благеньки вѣрши нашихъ пустоцвѣткôвъ тôлько той лепетавъ мовъ дитина, кому не страшно дрôбный свôй гомôнъ пôднимати середъ народнеи молитвы. Замовкла була наша словесность на якійся часъ прислухаючись до поважного благовѣствуванья поезіи Тарасовои, и благодатна була тиша, середъ которои поетъ дававъ намъ нови законы слова украинського. Не мале творивъ ôнъ дѣло тымъ благовѣствуваньямъ: ôнъ иззывавъ забутыхъ у рôдну семью, мѣжъ тѣ люде, которыхъ мы праведно людьми величаемо. Слово було пробою забутымъ, чи достойни вони такого товариства, чи воскреснуть изъ свого сну, которымъ вони мусили спати десятки и сотнѣ рокôвъ. Слово було ихъ правомъ вѣковѣчнимъ на володѣнья тымъ, чого, мовлявъ, нѣхто не додбае и не розруйнуе. Словомъ скрѣплявсь новый союзъ братерській, нова сѣмья украинська. . . .

Ого-жъ Шевченкове дѣло! Ото мѣсто Тарасове въ нашôй народности. Поставивши собѣ за найвысчій взôръ творчества велику душу народню, назнаменавъ ôнъ нашимъ письменнымъ людямъ дорогу просту, нѣ въ кого не пытану Теперъ уже тôльки той у насъ буде робôтникъ не нѣкчемный, хто йтиме впередъ великои народнеи громады, знаючи ѣи нужду духовну, маючи ѣи смакъ чистый, дивлячись ѣи поглядомъ праведнымъ. Тымъ-то не хто якъ хуторяне та селяне, знають и чують душею, чого стоявъ Шевченко. Онъ ихъ вывѣвъ, наче Израиля. зъ книжнеи неволѣ, въ котору були городяне взяли всякій розумъ письменный; ôнъ скинувъ зъ нихъ ганьбу всесвѣтню, що вони — люде нѣ до чого; ôнъ возвеличивъ ихъ образъ духовный, и выставивъ его на взôръ передъ цивилизованымъ міромъ: дивѣтесь землѣ и панства просвѣщени: тысячу рокôвъ сей людъ убогій себе памятае, и тысячу рокôвъ, у своѣй темнотѣ и недостаткахъ тôльки мужу громадському ôнъ корився; хто зъ его въ-гору выбивався, и панською пыхою одъ людей одрôзнявся, ôнъ ему не кланявся; ôнъ его, мовъ порчену кровъ, извергавъ изъ себе, ôнъ тôлько громаду величавъ „великимъ чоловѣкомъ.“ Се возвѣстивъ я людямъ симъ простымъ и убогимъ слово велике, праведне, во вѣки и вѣки непохибне, и вони его зрозумѣли, гарячими слѣзми своими его скропили — освятили, и слово мое станеться въ нихъ силою необоримою. Не збавить ему силы нѣяка сила земная, и, поки свѣту сонця, поти воно не забудеться. Пôйдуть колись въ непамять славни дѣла и тріюмфы великихъ городянъ, що зъ высокои высокости на васъ, мои сиротята, позирають, а вашъ образъ духовный черезъ мое слово нѣколи не забудеться. Сотворивъ я вамъ словомъ своимъ вѣчную память, а самыхъ васъ учинивъ собѣ самому вѣчную памятью мѣждо живыми.

Такъ промавляе сумнôй душѣ нашôй душа Тарасова. Его смерть якусь нову, свѣжую силу надала его поезіи, и въ насъ по хуторахъ и селахъ почали ѣѣ за-ново читали. Усяке слово его теперъ якимся новымъ свѣтомъ сіяе, и дивомъ намъ здаеться, що такій поетъ недавнечко ще живъ мѣжъ нами. Не величка книжка зъ его писанья выйде*), а про ту книжку можна въ-десятеро бôльшу написати. Нехай же сю працю вôзьмуть на себе люде дотепнѣйши, а зъ насъ

*) А все таки буде килька томôвъ. Ред.

буде й того, що мы, якъ думали якъ серцемъ чули, такъ про Тараса, по-просту й написали. Слава тобѣ, Тарасе, поки на Вкраинѣ хочъ одно дѣвча рôдну пѣсню спѣватиме, поки хочъ одна мати по-своему дитину голубитиме, поки хочъ одинъ батько не чужимъ словомъ про давни могилы сину говоритиме!

Хуторянинъ.

КНЯЗЬ ЮРІЙ БЕЛЗКІЙ.

(Продовженье)

XXI.

За акии условія ручались князь Юрій Белзкій и вижъ помянутіи князѣ волыньскіи передъ лицемъ старинного Галича угорскому воеводѣ Бенедикту, который, якъ мы видѣли, не мôгъ остоятися передъ переважными силами польскихъ и руско-волыньскихъ полкôвъ? Бенедиктъ пôддае галицкій замокъ Владыславу Ягайлови королеви польскому. Владыславъ Ягайло пріобѣцюе приняти Бенедикта въ свою службу, и защищати его передъ ворогами, и за школу понесену т. е за утрату замку галицкого, чимъ иннымъ вынагородити. И дѣєтно, грамотою зъ 14. Паздерника даровалъ король Владыславъ, зъ Жидачева, мѣстечка надъ устьемъ рѣки Стрыя до Днѣстра, угорскому воеводѣ Бенедикту слѣдуючи села: Шкло, Ворщъ, Целце, Шванче, Церновъ, Лещовъ.*) Мы имена тыхъ селъ такъ навели, якъ въ помянутôмъ документѣ читяются. Любопитный читатель най спростуе собѣ тіи буквы котоpіи не по рускому говору сутъ написани.

Галицкая Русь роздѣлила ся въ тіи времена на слѣдуючіи части: Галицко-Львôвску землю, которая въ найновѣйшôмъ времени була ôтзыскана Ядвигою королевою польскою, и Подольскую землю пôдвластную Коріятовичамъ. Зъ Коріянтовичей одинъ, Юрій бувъ возванъ Волохами на господаря, а потôмъ отроенъ — другій, Александеръ погибъ въ битвѣ зъ Татарами кримскими або перекопскими. Зôстався еще Константинъ, жившій еще въ роцѣ 1388, а коли и той померъ, четвертый братъ ихъ Теодоръ оставивъ ôтцѣвство свое въ Литвѣ и поѣхавъ на Подôлье и вокняжився тамъ.

Володимирска Русь розпадала ся тогды: на землю Володимирскую и Луцкую, Пиньщину т. е. Полѣсье надъ Припетемъ и землю Берестейскую. Въ Володимирско-Луцкôй земли княживъ Теодоръ Любартовичъ, въ Беретейскôй Витольдъ, а въ Пиньскихъ областяхъ надъ Припетемъ вижъ помянутый Теодоръ Ратненьскій (не Рогатиньскій), Василь Пиньскій, и Юрій Слуцкій. Еще одная удѣльна область давного княжества Володимирского мала особного князя. Було то княжество Белзкое сложеное зъ земель Белзкои и Холмскои, простиралось оно ôтъ жерелъ Буга до устья Сяну и на полудне о Галицко-Львôвску землю дето недалеко коло Львова, а на пôвнôчъ о Володимирскую землю граничило. Юрій уже бувъ старцемъ въ глубокôмъ вѣку, при его боцѣ стоявъ дорослый сынъ его Іоанъ, котрымъ Юрій въ дуже важныхъ публичныхъ дѣйствіяхъ выручався.

*) Stadnicki Synowie Gedymina. T. II.

Теодоръ князь Володимирско-Луцкій бувъ, якъ мы видѣли, сыномъ Любарта. Любартъ бувъ зôставивъ два сыны Теодора а Дымитрія и двѣ доньокъ, Агрипину и Анастазію — ôтъ тыхъ дѣтей походило численное потомство, которое по лицямъ и назвищамъ славный забытокъ историчній, помянникъ уневскои церкви вычисляе.*) Политика Ягайлы вступившого на тронъ польскій стремила къ тому — щобы тѣсно соединити въ одной руцѣ цѣлую Русь, такъ галицкую якъ и володимирскую съ Литвою. Хотя Литва съ Польщею мала бути пôдъ однымъ берломъ, однакожъ такой творила она особную державу, а Ягайло яко Литовчикъ всегда спріявъ бôльше Литвѣ якъ Польщи. Не дали Поляки оторвати Галицкую Русь ôтъ Польщи и соединити съ прочею литовскою Русею. Ягайлы стремленья мусѣли ограничитися на сконцентрованье Володимирскои Руси. Тому стремленю стояли удѣльни князѣ, Володимирско-Луцкій и Белзкій, на завадѣ.

Ягайло въ тôмъ направленью поступавъ собѣ дуже строго, неумолимо, неуважавъ на исторични права, на ôтношенья крови, но обернувъ всю собѣ прислужащую власть и всѣ ему прислужащіи средства, щобъ ôтсторонити ôтъ ôтцѣвства, ôтдалити ôтъ родинном землѣ, низложити зъ придаенего ôтцѣвского княжеского престола, выперти зъ батькôвского дому, князѣвъ удѣльныхъ, которіи княжили надъ областями давного Володимирского княжества, именно: Теодора Любартовича зъ Володимира и Луцка, а нашого Юрія вразъ съ сыномъ его зъ Белза. (Д. б.)

ГАДКА УЧЕНОГО О РУСЬКÔЙ СЛОВЕСНОСТИ.

(Конець.)

Прошу — послухайте, що о-теперь каже п. Максимовичъ. Воно цѣкаве.

„У Львовѣ 1835 року надруковани ще три вѣршотворы переводця Стефана Семаша, но вони написани на языцѣ церковно-словяньськôмъ и являють собою помѣжъ новыми червоно-руськими вѣршованьями безвременну квѣтку — Colchicum autumnale, що оцвивши пôдъ зиму, на веснѣ выростае вже плôдною травяною макôвкою.“ —

Зъ тыхъ вѣршѣвъ, що написали питомцѣ вѣденьського конвикта, знавъ Максимовичъ чотыре: *Отзывъ жалю*, — *Голосъ радости*, — *Вѣнецъ благодаренія* — и *Воззрѣніе страшилища*. Нема чого повторяти все, що нашъ лагôдный критикъ за перши три вѣрши говорить; но отсе, що ôнъ за *Воззрѣніе страшилища* каже, замовчати нѣякъ не годиться, бо ученый Максимовичъ по тôй причинѣ высказуе свои розумни гадки, о потребѣ и вдачи живои народньои малоруськои словесности, а повага такого ученого не завадить — коли-бъ не поможе — нашому народно-литературньому дѣлу. П. Максимовичъ зачинае симъ, що прочитуе одну, якъ каже, „найлѣпшу строфу“ зъ сего Страшилища. Отъ вона, — та щобъ лишъ не злякались!

Ахъ, для Бога! ктожъ-бы ся не содрагалъ,
Да тутъ съ ужасомъ всё пропадаетъ;
И кто-жъ, уважаючи то, не дрожалъ,
Аще видитъ, якъ все изчезаетъ.

*) Зри: Stadnicki, Synowie Gedymina T. II. 261.

Здѣсь буграми изъ льда наношенны
Горы; тамъ изъ каменѣвъ могилы;
Въ той но странѣ холмы возвишенны;
Волны тымъ же града жизнь покрыли!

Отъ и вся, славити Бога! А далѣ п. Максимовичъ такъ каже:

„Мы жичимо Лисенецькому (авторови сёго Страшилища) и всѣмъ товаришамъ ёго всякого зможного спѣху на полѣ вѣршотворськôмъ, но тôлько примѣтимо одно: зачимъ на его *Воззрѣніи* надписано, буцѣмъ воно выображене языкомъ малоруськимъ? Нѣ одинъ Малорусинъ не скаже, що то его мова; та се и не великоруська и не бѣлоруська мова: се штучне словяньско-руське словоскладанья, якимъ лѣтъ за сто писали наши руськи (велико-руськи) вѣршотворцѣ, та ôдъ-того то ихъ здѣлки и постарѣлись передъ часомъ; ôдъ-того то у наше время и не читають, або читають зъ нужею навѣть такихъ писателѣвъ акъ Сумароковъ и Кантемиръ. Стоить повидѣти въ тôмъ зглядѣ на пѣсенникъ, выданый Новиковымъ. Кожна часть его зачинаеться теперѣшними романсами а кôнчиться народними пѣснями.

Теперь тыхъ штучныхъ романсôвъ и читати годѣ, а нештучнѣ просте выраженья народнихъ пѣсень и теперъ ще прекрасне. Инша пѣсня жіе вже у народѣ два, три и бôльше вѣкôвъ, но ѣи выражѣнья не постарѣлося, та цвите такою свѣжостію, неначе вона зложена за нашого время однымъ изъ найлѣпшихъ поетôвъ. Гôдность народнихъ пѣсень признали вповнѣ ажъ за нашого вѣку, коли *литературній або письменный языкъ нашъ* — (п. Максимовичъ розумѣе тутъ языкъ великоруській — московській) — такъ здоконалився за приближѣньямъ до живого, народнего языка руського, ôдъ которого такъ далекій бувъ книжнїй языкъ (велико-) руськихъ писателѣвъ минувшого вѣку. Тредьяковскій, которого вѣрши таки собѣ невкусни, называвъ народни пѣсн *подлыми*; мѣжъ-тымъ, якъ Пушкинъ уважавъ выражѣнья народне за найкрасше химерство въ своихъ незрôвнаныхъ вѣршахъ, и дуже любивъ свои поезіи написани у народнёму смаку; а Мерзляковъ и баронъ Дѣльвигъ взыскали собѣ славу, подрôжняючи народнымъ пѣснямъ у своихъ пѣсняхъ, зъ которыхъ де-яки у свою пору сталися народними.

Вѣковый опытъ нашого (велико-) руського вѣршотворства повиненъ послужити за науку для писателѣвъ червоноруськихъ. Нехай вони уникають штучнёго словоскладачья та вѣршованья! *Жива литература у нихъ може процвисти тôлько на ихъ народнѣмъ живôмъ языцѣ:* нехай вони усѣ вывчають его у народнихъ пословицяхъ, поговоркахъ, казкахъ, — а *ще бôльше у пѣсняхъ малоруськихъ*, *або украинськихъ*, *де выражѣнья народне процвило зъ бôльшою силою и красотою.* Тымъ бôльше отсе пристоить червоноруськôй музѣ, котора зроджаеться въ осередку словянського свѣта и пôдъ отсю пору, коли майже усѣ Словяне пôзнали цѣну своеи народности, и такъ за неѣ ухватилися.“

У сёму, що отутъ сказавъ панъ Максимовичъ, ховаеться тота вся правда, за котору всѣ лѣпши зъ нашихъ, свою народность горячо любящихъ краянôвъ, тымъ нѣбы-то ex professo литератамъ нашимъ безъ перестанку говорять и говорять. — Дарма! — Вони тобѣ заразъ цвѣркнуть увъ очи якоюсь вченою повагою — хочъ-бы и самымъ Шафарикомъ который колись-тамъ сказавъ, шо мы Малорусины обôйдемся безъ окремѣшнёи власнои литературы, бо, каже, мы повинни управляти одну загально-руську словесность. — Або-жъ то, пытаемся, сесь патріярхъ словяньскои учености вже такій бувъ собѣ безпогрѣшный, що у нѣчому нѣколи не мôгъ вже промахнуться? Або-жъ то ôнъ лѣпше знати мôгъ трѣбы руського народу по своѣй теоріи, чимъ тее самъ народъ руській по своѣй гôркôй практицѣ знае? Або-жъ то на-конець нема вже ученыхъ надъ сёго славного Чеха, которибъ у тому дѣлѣ розумнѣше судять? — Та отъ вамъ п. Максимовичъ; ученый, що й хиба бы! Сами вѣдай признаетесь, що богато де-чого ôдъ него навчилися; а чому-жъ получше ёго не слухаете вы, — наши галицьки ученыи? Отъ вамъ мôй Максимовичъ такъ и на розумъ пише: о конечности живои народнёи малоруськои литературы та о способѣ якъ и що робити, абы вона була живою, народнею!

Теперъ читаймо дальше Максимовичеве писанья, та зъ того, що теперъ буде, гараздъ пôзнаемо, що ему не жартъ було зъ его раяньямъ для червоноруськихъ писателѣвъ.

„Межи вѣршунками червоноруськими ôдзначуеся такимъ *загально-словяньскимъ* (а-ди!) простованьямъ до своеи народности — най-у-перш „Русалка Днѣстровая“. — Звѣсный на Москвѣ И. В. Поповъ, пишучи колись-то о моѣмъ першôмъ выданьи Малоруськихъ Пѣсень, выразився отакъ: „коли и дымъ родинявый для насъ солодкій и милый, то тымъ солодшій для насъ запахъ отеченськихъ квѣтôвъ!“ Отсѣ слова можна присулити до Днѣстровои Русалки, котора и дыше и пахне своенародностью, и являе собою вже не брошурку, а цѣлу книжку вѣршôвъ и прозы на языцѣ южноруськôмъ. Въ зложеньи Русалки участнували своими писаньями три Галичане: Далиборъ Вагилевичъ, Ярославъ Головацькій и Русланъ Шашкевичъ. — Зъ початку сего першого червоноруського альманаха помѣщени туземськи *народни пѣснѣ* числомъ 21. До нихъ придали невеличке розмѣркованья о пѣсняхъ написане Вагилевичемъ съ теплою любовью для своего предмету и зняньямъ дѣла. — За тымъ наступають *складанья*, сирѣчъ утворы помянутыхъ трѣхъ Галичанъ. Пріемно було намъ ôдси пôзнати, що Вагилевичъ, звѣсный своими дошуканьями отеченськои народнеи старины, володѣе и дарованьямъ вѣршотворськимъ. Въ Русалцѣ надруковани его вѣршунки: казка Жулинъ и Калина, та вѣрши за гôрського удалця, старого Мадея. (Сѣ передруковавъ.) — Головацькій помѣстивъ премилу пѣсню, по народному смаку, за названьямъ *Два вѣночки.* (Передруковани.) — Зъ утворôвъ Шашкевича помѣщени тамъ: Олена — казка въ прозѣ, и шѣсть вѣршункôвъ. Зъ нихъ бôльше ôдъ другихъ вподобалась намъ Веснѣвка. (Тако-жъ те.) — Третій ôддѣлъ Русалки заповняють переводы. Тутъ помѣщени шѣсть сербськихъ а чотыре чешськи народни пѣснѣ зъ крôледвôрськои рукописи, переведени Шашкевичемъ, та двѣ сербськи пѣснѣ, переведени Головацькимъ. — У послѣднѣмъ ôддѣлѣ Русалки, що *стариною* назвали, помѣщени: *передговоръ* Шашкевича до старины; три малоруськи пѣснѣ зъ старои рукописи; межевый листъ зъ 1424 року; *коротка вѣдомость* о рукописяхъ славяньськихъ и руськихъ, що е въ книжницѣ манастыря св. Василія Великого у Львовѣ, — написана Головацькимъ. На закôнченья предложена библіографичня *мысль* о книжцѣ: Руское

Весѣлье, описаное черезъ І. Лозинського, въ Перемышли, 1835. Ся книжка на малорускôмъ языцѣ, надрукована латино-польськими буквами, и Русалка не хихоче а таки плаче на Лозинського за таке ôдступництво ôдъ словяно-рускои грамоты. — Щобы показати, якъ Днѣсгрова Русалка выражаеться прозою, выпишемо половину ѣи переднёго слова. „Судило намъ ся послѣднимъ бути: бо коли други Словяне вершка ся дохаплюють, и естли не вже, то небавкомъ побратаются съ повнымъ, яснымъ сонцемъ: намъ на долинѣ въ густой студенôй мрацѣ гибѣти.

Мали и мы нашихъ пѣвцѣвъ и нашихъ учителѣвъ; але найшли тучи и бури; тамъ-тѣ занѣмѣли, а народови и словесности надовго ся здрѣмало; однакожъ языкъ и хороша душа руска була середъ Славянщины, якъ слеза дѣвоча въ долонѣ Серафима.

Зволила добра доля появитися и у насъ зберкамъ народныхъ нашихъ пѣсень, и иншимъ хорошимъ и цѣловажнымъ дѣламъ (Тутъ розумѣються усѣ выданья на малорускôмъ языцѣ, що въ Галиціи та-й у насъ выйшли. М.): є то намъ якъ заранье по довгихъ тмавыхъ ночохъ, якъ радость на лицѣ нещасного, коли лутша надѣя перемчитъ скрôзь серце его...

Не журися, Русалочко зъ-надъ Днѣстра, щосъ неприбрана, — въ нарядѣ, якій ôдъ природы и простодушного и простосердного народа твоего прійміла-сь, — стаешъ передъ твоими сестрицями. Они добри, ôддячатъ ти, прійімутъ тя и прикрасятъ."

На отсю милу оговорку Русалки Днѣстровои каже Максимовичъ можна лишь одвѣчати вѣршомъ нашого земляка Богдановича:

„*Ва фсьехъ ты Душенька, нарядахъ хараша!*"

Показавши читателямъ Кіевлянина озиркъ першихъ явлень червоноруськои Музы, мы вѣтаемо ѣи родины, и жичимо ѣй вспѣшного неперерывного взросту и процвѣтанья жичимо ѣй вдохновенья своенароднёго и спѣванья на самобитній ладъ, — а въ конець скажемо ѣй таки ѣи словами.

„Заспѣвай свѣту тыми голосами:
Щось переймила ôдъ красной природы...
Покажи свѣту, що ты ни Татары
Зъ бѣлого личка красоньки не стерли,
Ни бѣсурманы поганьскои пары,
Ни Ляхи чорнои душицѣ не вперли!"

Такъ закôнчивъ нашъ украинскій землякъ, ученый панъ Максимовичъ, свое писанья о вѣршованьяхъ червоноруськихъ; такъ розумѣвъ ôнъ величню гадку живои малоруськои словесности тогдѣ коли вѣчнои памяти нашъ Маркіянъ за свою милу Русалочку гôрко-гôрко — та найбôльше ôдъ своихъ таки родимцѣвъ — терпѣти мусивъ. То справдешній ученый, бо вчився не на чому, але на своему власному народѣ та и повчае щиро усѣхъ тыхъ, ôдъ которыхъ тôему народови мае бути помôчна праця на словесному полѣ, щобъ и помогти ему у его нужѣ, и придбати собѣ у него вѣчнои вдяки. Навчайтесь-же — не вы, на чужому навченыи; намъ не до васъ дѣло и не до васъ ся рѣчь! — навчайтесь, наши молодята, ôдъ такихъ ученыхъ, чи то украинськихъ чи ткиа нашихъ галицькихъ, що такъ само учили насъ тогдѣ коли въ нихъ було и серце свѣже та любяче свôй народъ, — не щось либонь инше, и умъ быстрый та проникливый — якого-бъ и не зовсѣмъ треба, щобъ побачити нашу великанську правду; навчайтесь, кажу людьми и правдою: якъ що робити належить, щобы потрапити у великому народнему дѣлу, та якъ поважати такихъ мужôвъ, якъ нашого вѣчнои памяти пѣвця Маркіяна; навчайтесь ôдъ сего Маркіяна-Предитечи якъ очищати серце ôдъ лицемѣрського квасу, а душу ôдъ раболѣпськои заснѣты якъ прійімати новонародженье споконвѣчнои народнеи правды, и якъ протерпѣти до кôнця усѣ-усяки вороговання за свѣдоцтво народнеи гадки, навчайтесь, и невтомленно працюйте, — а

„Хто працюе, оре, сѣе —
Тотъ и плодôвъ ся надѣе!" (Я. Г.)

Отъ и все, що и казати мали; та якъ послухае хочъ одинъ, то и буде зъ насъ. —

Кс. Кл.

ЗАПРОСИНЫ.

Щобъ зрôвняти хôдъ нашои часописи зъ ходомъ сонѣчнёго року, постановила редакція выдати числа на Червень мѣсяць припадаючій, въ такій спосôбъ, абы число кожде вийшло въ объемѣ двохъ листôвъ. Отже третій кварталъ Вечерниць зачнеться теперъ ôдъ 1-го дня мѣсяця Липця. —

Запрошуемо про-те всѣхъ ш. Пренумерантôвъ, которій щирый нашъ подвигъ въ користь рôднёго слова и его письменности своею ласкавою помôчью до-теперъ вспирали, и всѣхъ ч. Людей зъ руськои читаючои Громады, которій нашу гадку подѣляють, передплату на Вечерницѣ завчасу, — на руки редакціи присылати. Вымѣнки извѣсній. —

Не станемо себе захвалювати анѣ бôльше обѣцювати, якъ на самôмъ дѣлѣ доконати зможемъ; но отсю околичность, що оригинальній утворы нашихъ украинськихъ писателѣвъ знарошне для Вечерниць написаній — якъ н. п. славного Марка Вовчка повѣсть „Пройдисвѣтъ," — або давнѣйше написаній, доси нѣгде не надрукованій и до ужитку Вечерницямъ удѣленій — якъ „Вѣдьма" (вже помѣщена), „Неофиты" поема безсмертного Тараса Шевченка, та ёго иншій поезіи — причиняться до пôднесенья вартости часописи, и те, що книжки украинськихъ писателѣвъ, досѣль ледви по слуху намъ знатій, которій сими днями въ значнôмъ числѣ мы зъ-за границѣ дôстали, подѣлають сильно на образованья нашихъ галицькихъ молодыхъ писателѣвъ, — наведемъ тôлько для-того, абы наша Ч. читающа Громада переконалася, що мы всѣлякого старанья докладаемо, абы наша праця принесла хосенъ для народнёго дѣла. — Не якъ-разъ и Кіѣвъ збудовали!...

Редакція.

Часопись Вечерницѣ выходить що четверга у Львовѣ.

Цѣна передплаты

Для Львова	за рôкъ 4 р. 50 кр.	за пôвъ року 2 р. 30 кр	за чверть року 1 р. 20 кр.
По-за Львôвъ	„ 5 .. — „	„ 2 „ 60 „	„ 1 „ 40 „

Передплату ôдбирае: Редакція Вечерниць пôдъ ч. 178 мѣсто у Львовѣ.

Одвѣчальный редакторъ Федоръ Заревичъ. Въ печатни Института Ставропигійського.